

ВЗАЄМОДІЄМО ЗІ СПЕЦІАЛІСТАМИ

Головне в статті:

- Що треба знати про вікові особливості 6-річних дітей
- Як бути вчителю у разі зниження працездатності дитини, втрати уваги, відмови виконувати вимоги

Запобігаємо абабагаламазі, або Як навчати 6-річних дітей

Тетяна ГУРКОВСЬКА,
психолог-консультант,
Київ

Більшість психологів і педагогів відзначають стрімкий розвиток пізнавальних можливостей сучасної 6-річної дитини та її активне прагнення до знань. До цього віку її організм вже досягає певної міри зрілості. Це дає змогу позитивно відповісти на запитання про те, чи можна навчати 6-річних дітей.

Натомість виникає наступне запитання: як саме їх навчати? Адже у 6-річної дитини ще не закінчився розвиток найважливіших для навчання систем. Особливість морфофункціонального розвитку 6-річної дитини полягає у тому, що структурний і функціональний розвиток кори головного мозку незавершений. Це означає, що домінує права півкуля мозку, а отже, у 6-річної дитини досі переважає **образне сприйняття зовнішнього світу***. Як писав Костянтин Ушинський, діти молодшого віку мислять формами, барвами, звуками.

Спробуймо розібратися, як особливості розвитку 6-річних дітей впливають на працездатність, утримування уваги та виконання вимог учителя.

Працездатність

Фізіологічно 6-річна дитина не здатна тривало зосереджуватися на одній і тій самій роботі, довго мовчати, сидіти нерухомо. Встановлено, що у 5-7 років діти можуть зберігати активну увагу до 20 хв., а далі відбувається мимовільне відключення уваги. Тож їхня працездатність значно нижча, ніж у дітей старшого віку.

* Див. рекомендації для вчителя початкових класів «Як навчати дітей з домінантною правою півкулею мозку» на с. 52 цього числа журналу.

може зберігати активну увагу 6-річна дитина

Чому так?

Діяльність кори великих півкуль головного мозку визначають два основні процеси: збудження і гальмування. Саме від їх співвідношення залежить працездатність. Що молодша дитина, то сильніше процеси збудження у неї переважають над процесами гальмування.

До 6 років розвиваються такі основні властивості нервових процесів, як сила, рухливість і врівноваженість, однак вони нестійкі. Процеси збудження і гальмування легко поширюються на великі ділянки кори головного мозку. Ці особливості нервової системи 6-річної дитини зумовлюють нестійкість уваги, швидку виснажливість нервової системи, а отже, стомлюваність.

Як бути вчителю?

Учитель має розпізнавати перші ознаки стомленості. Якщо в дитини наростає рухове занепокоєння, вона раптово відволікається від уроку, то це означає, що «увімкнувся», так би мовити, щадний режим. Доцільно, аби учитель планував урок з огляду на можливе мимовільне відключення уваги шестирічок (*див Додаток*).

Зниження працездатності має бути сигналом для зміни діяльності. Так, зазвичай першокласники (і не лише 6-річні) не витримують тривалого та одноманітного подразника, наприклад, читання вчителем уголос. Якщо ви помітили, що діти відволікаються і починають займатися сторонніми справами, переключіть їхню увагу: важливу інформацію простукайте, доповніть уявною картинкою тощо.

Увага

Поведінкою 6-річних дітей значною мірою рухають емоції. Тож їхня дисципліна, на відміну від свідомої дисципліни учнів старшого віку, тримається здебільшого на емоційній зацікавленості в предметі вивчення.

ЦЕ ЦІКАВО!

Як розпізнати дітей, у яких домінує права півкуля мозку?

Права півкуля мозку домінує зазвичай:

- у 6-річних дітей;
- у старших ліворуких дітей і дорослих (шульг).

Діти з домінантною правою півкулею безпосередні, творчі, люблять співати, малювати, ліпити. Для них дуже важливі взаємини з педагогом і однокласниками: вони особливо гостро відчують **потребу у визнанні** своєї цінності для оточення. Жорсткий тиск із боку дорослих,

авторитарний контроль є для них стресогенними.

Поширеним **наслідком тривалого переживання «шкільних» невдач** є те, що дитина так би мовити «складає руки» — припиняє прагнути високого навчального результату. У підлітковому віці почуття нереалізованості в навчанні дитина з домінантною правою півкулею часто компенсує різними формами асоціальної поведінки.

Чому так?

Незавершеність розвитку кори головного мозку тягне за собою цілу низку психологічних особливостей. У дітей 6-річного віку мимовільна (пасивна) увага переважає над довільною, а саме вона необхідна для засвоєння знань.

Неуважність, забудькуватість і неорганізованість — усе це результати переважання у дитини мимовільної уваги та її емоційної активності.

Як бути вчителю?

Учитель має час від часу підвищувати емоцій-

ність уроку, змінювати вид діяльності, використовувати різні допоміжні матеріали. Адже увага шестирічки, як і дошкільника, концентрується на предметі, що справляє емоційне враження, зацікавлює новизною, незвичністю, яскравістю тощо.

Доцільно виконувати на уроці з учнями різні навчальні маніпуляції — з лічильними паличками, касою букв і цифр тощо. Формуванню довільної, вольової уваги в дітей сприяє участь у заняттях та іграх, які потребують задуму, планування. Це сюжетно-рольові ігри, образотворча діяльність, конструювання, аплікація тощо. Під час таких ігор і занять учителю важливо ставити дітям запитання:

- Де це відбувається?
- Навіщо це потрібно?
- Який це матиме вигляд?
- Як це можна використати в житті?

Виконання вимог

Виконувати вимоги учителя дитина здатна тоді, коли в неї достатньо сформована емоційно-вольова готовність до цього. У 6-річних дітей орієнтація на соціальні вимоги лише починає з'являтися. При цьому виконання цих вимог значною мірою залежить від ставлення до людини, яка їх висуває, а також від страху бути покараним або очікування винагороди.

Чому так?

У віці 6 років дитині досі притаманний погляд на дорослого знизу вгору. Тобто загальний авторитет дорослого деякою мірою сприяє виконанню вимог учителя на уроці. Водночас дитина не завжди здатна керувати своєю поведінкою і час від часу йде на повіді у свого «хочу — не хочу». Загалом така поведінка є наслідком мимовільного відключення уваги в дитини.

Як бути вчителю?

Учитель має користуватися авторитетом дорослого для побудови гармонійних взаємин із дітьми. У разі, якщо дитина відмовляється виконувати його вимоги, то насамперед слід з'ясувати, що стало причиною такої ситуації — утома, мимовільне відключення уваги тощо.

Усвідомленому ставленню до норм суспільної поведінки й соціальних вимог сприяє застосування на уроці рухливих і дидактичних ігор із правилами, особливо тих, у яких дитина має взаємодіяти з однокласниками.

Молодший шкільний вік називають вершиною дитинства. Дитина зберігає такі якості, як легковажність, наївність, погляд на дорослого знизу вгору. Водночас вона поступово втрачає дитячу безпосередність. Працездатність, уміння утримувати увагу, виконувати вимоги учителя залежать від психофізіологічних особливостей 6-річної дитини і від того, чи може учитель будувати навчально-виховний процес з огляду на ці особливості. Так, йому слід застосовувати прийоми привернення уваги на уроці, використовувати яскраві картинки, кубики, організовувати рухливі ігри, фізкультхвилинки і самому бути їх активним учасником. Усе це підвищує інтерес дітей до навчання.

Додаток

Організація навчання дітей з урахуванням діяльності лівої та правої півкулі головного мозку

Домінантна ліва півкуля (праворука дитина)	Домінантна права півкуля (ліворука дитина)
Просторова організація	
Робоча півсфера — праворуч	Робоча півсфера — ліворуч
Організація навчально-виховного процесу	
<ul style="list-style-type: none"> ● Використання технологій ● Акцентування на деталях ● Абстрактний, лінійний стиль викладу інформації ● Неодноразове повторення навчального матеріалу ● Забезпечення тиші на уроці 	<ul style="list-style-type: none"> ● Використання образів (гештальт) ● Подання навчального матеріалу цілісно (контекст) ● Зв'язки інформації з реальністю, практикою ● Використання творчих завдань ● Використання експериментів ● Створення музичного фону ● Забезпечення мовного та музичного ритму
Особливості самоконтролю	
Високий рівень самоконтролю мовлення та викладення матеріалу	Неконтрольованість правильності мовлення, вільне вживання, перетворення значень окремих слів
Формування мотиваційної спрямованості	
<ul style="list-style-type: none"> ● Прагнення до самостійності ● Глибина знань ● Висока потреба в пізнавальній та розумовій діяльності ● Потреба в освіті 	<ul style="list-style-type: none"> ● Набуття авторитету ● Престижність статусу в колективі ● Встановлення нових контактів ● Соціальна значущість діяльності